

EN LITEN BIT AV HIMMELN

**Att tillverka en himmeli kräver bara halm och bomullstråd.
Eija Koski har kämpat i 20 års tid för att göra halmkronor exklusiva.
Hon är på väg att lyckas.**

Text Anna Liljemalm Foto Linn Bergbrant

DEN KLARGULA råghalmen påminner om spaghetti, men med en viktig skillnad. Den är ihålig. Eija Koski plockar fram en lång nål och lite merceriserad bomullstråd, sedan sätter hon i gång. Omsorgsfullt kör hon nålen rakt igenom ett strå råghalm och knyter ihop till en triangel tillsammans med ytterligare två strån. Det ska bli en halmkrona, eller en *himmeli* som det heter på finska.

Eija Koski är världens enda himmelist på heltid och bor i en liten by strax utanför Vasa i västra Finland. För inte så länge sedan huserade kor här inne, men nu är den gamla fåboden förvandlad till något helt annat. Hon lämnar sitt påbörjade arbete på det stora träbordet och går före en trappa upp. Takhöjden visar sig vara enorm. Gigantiska kronor är upphängda i varsin skör tråd och börjar sväva i vinddraget så fort vi kliver in. Ljuset strilar in genom ett enda stort fönster och lyser som strålkastare på halmkronorna. Det är så storslaget i all sin enkelhet att det fullkomligen tar andan ur en.

– Himmelin är så lätt att den börjar röra på sig så fort du andas. Varje gång den rör sig förändras geometrin, den lever sitt eget liv. Jag kan sitta och titta nästan hur länge som helst, säger Eija Koski.

ATT HON BLEV himmelist var allt annat än självklart. Hon är ekonom i botten, men har alltid ägnat sig åt handarbete på fritiden. När hon träffade sin make Kari Koski för drygt 20 år sedan lämnade hon staden och flyttade ut på landet. Han var ekologisk spannmålsbonde och odlade råg, havre och korn. Själv tyckte hon att sädesslagen var vackra och när hon fick nys om en himmelkurs anmälde hon sig direkt. Hon fick lära sig att göra halmkronor, men också att ta egen halm och torka den på rätt sätt.

Det visade sig att hon hade fallenhet för hantverket. Matematik var ett favoritämne i skolan och som himmelist krävs både miniräknare och linjal. Varje strå måste vara på millimetern exakt lika långa för att få till rätt proportioner. Minsta lilla misstag och hela skapelsen kommer att upplevas som skev. Hon var dessutom både noggrann och tillräckligt försiktig för att den sköra halmen inte skulle gå sönder.

Hon gick ytterligare en kurs och så

»Himmeli är ett av få finska ord som blivit universellt, i gott sällskap med sisu och sauna.«

ännu en. Sedan frågade kursledaren, som var till åren, om Eija Koski ville ta över hennes arbete. Så blev det.

– Jag trodde aldrig att jag skulle lämna min karriär och min akademiska utbildning och bli hantverkare på heltid, men jag älskar det, säger hon.

DET TAR EIJA KOSKI ett år att göra en himmeli. Då räknar hon från sådden i augusti, till skörden kring midsommar nästan ett år senare och därefter själva skapandet. Råvaran skördas fortfarande från åkern bredvid huset. Rågen klipps av för hand med en helt vanlig sax när den fortfarande är grön, och torkas sedan i små buketter i solen tills den blir alldeles klargul.

– Det brukar vara mitt jobb att skörda och vända på buketterna så att alla får lika mycket sol. Råg är det bästa sädesslaget eftersom stråna blir så höga, nästan två meter långa. Vete får en mindre gul färg och materialet blir dessutom skörare, säger Kari Koski.

Miljö och hållbarhet är grunden i allt de gör. Hantverket lämnar så gott som inga klimatavtryck alls. Sköts himmelin rätt kan den hålla i generationer. Samtidigt anses strået som en restprodukt. Det är bara

Eija Koski minns fortfarande första gången hon såg en himmeli. Det var en jul på mosterns bondgård och hon var tio år gammal. Den hängde en över ett bord och hon kunde inte slita blicken från den. Idag har Eija Koski skrivit tre böcker om halmslöjd, som översatts till fem olika språk.

själva axet som bonden kan sälja som mat och tjäna pengar på. Eija Koski tillverkar alltså vackra kronor av material som näst intill betraktas som skräp.

Ibland experimenterar hon med nya material som plast, metall och papper formade som rör, men hon återvänder ständigt till den klimatsmarta råghalmen. Halmkronorna väger dessutom så lite att de tenderar att bli mest levande av alla.

TILLBAKA EN trappa ner fortsätter Eija Koski på sin påbörjade himmeli. Hon gör ytterligare en trekant och så ännu en. Steg för steg bygger hon en oktaeder. Det är en figur med åtta liksidiga trianglar, precis som en dubbelsidig pyramid.

– Allt som behövs är råg och tråd, men om man repeterar mönstret tillräckligt många gånger så kommer geometrin att börja tala. Harmonin och de rätta proportionerna är jätteviktiga, säger hon.

Grekiska filosofer, med Platon i spetsen, lär ha hyllat skönheten i matematiken och i geometrin. Nog var han något på spåren. Ögat har en tendens att uppleva det symmetriska som vilsamt. Faktum är att matematiklärare och arkitekter tenderar att vara överrepresenterade på hennes kurser.

Himmeli är ett gammalt traditionellt finskt hantverk, ofta förknippat med julen. Förr dansade man runt halmkronan på julafton. När julgranen så småningom introducerades var den liten och hängde upp och ner i taken – precis som himmelin.

Då som nu har halmkronan också varit en symbol för lycka. Ju större himmeli, desto större skördelycka för bonden. Det finns flera likheter med de svenska halmkronorna, som ofta kallas för *oro*. Skillnaden är att de svenska i regel, traditionellt sett, innehåller fler inslag av färg och att

tråden i regel varit tjockare.

– Jag har fått lära mig av min mästare att tråden ska vara helt osynlig. Det är halmen och rummet som ska tala.

Himmeli är ett av få finska ord som blivit universellt, i gott sällskap med *sisu* och *sauna*. På tyska betyder himmeli liten himmel, vilket Eija Koski tycker passar ganska bra. Hon ser halmkronan som en liten bit av himlen.

IBLAND FÖREDRAR hon att göra riktigt stora verk. Ibland gör hon så pyttesmå att de blir till örhängen eller halsband. Hennes hittills största krona var 2,5 meter hög och ställdes ut i Japan. Det finska hantverket har faktiskt blivit extra populärt bland just japaner.

Allt började med en utställning på ett stort galleri i centrala Tokyo. De ville ha 60 himmelis av olika slag. Förberedelserna tog tre år och Kari Koski ansvarade sedan för att försiktigt packa varenda himmeli i hårda lådor, med mängder av silkespapper runt om.

– Fraktbolaget kom och hämtade alla lådor och vi andades ut, men efter två dagar fick vi höra att mina himmelis hade plockats bort från flyget. Eftersom det var naturmaterial kunde det finnas insekter däri så det behövde utredas, säger Eija Koski.

Det tog två veckor. Lådorna anlände till galleriet precis i tid till vernissagen och vid det laget hade hon redan bestämt sig. Transporten var så dyr och så krånglig. Hon hoppades på att sälja så många himmelis som möjligt, men om hon inte hittade några köpare skulle hon bara skänka bort dem.

– När vi hade hängt upp alla i galleriet sa chefen att han gärna skulle

vilja köpa allihop. Jag tänkte »nu dör jag«. Det var som i en film.

Sedan dess har Eija Koski haft både kurser och utställningar runt om i världen. Fortfarande tycks intresset som allra störst i just Japan. På den senaste kursen hade många flugit långt, kors och tvärs över hela landet för att delta.

– När jag frågade om någon hade gjort himmelis förut räckte 29 av 30 upp handen, säger hon.

EIJA KOSKIS SINNE för ordning och reda känns nästan lite japansk. I sobert färgade askar ligger storleksorterad råghalm. Tjockare halmbitar ligger för sig och tunnare för sig. Vissa bitar är inte så mycket längre än tandpetare. Hon arbetar varje dag, inklusive julafton och midsommarafton.

– Det går inte riktigt att prata om matematisk skönhet här i Finland utan att folk tycker att man är lite knäpp, men i Japan går det! De förstår precis.

Under pandemin har både Kari och Eija Koski börjat studera japanska. En timme varje vecka får de privat språkundervisning via Zoom. Hon ordnar också himmeliskurser lokalt, och slås ofta av skillnaden. Japaner är försiktiga och har stor respekt för både materialet och hantverket. Nästan inget går sönder. Finländarna tenderar att vara mer hårdhänta.

I Finland ses himmelis fortfarande som ett budgethantverk som vem som helst kan ägna sig åt. Samtidigt upplever hon att den internationella uppmärksamheten har gett resultat. Även konstsamlare och arkitekter har börjat köpa hennes verk. Sakta börjar halmkronorna anses lite exklusiva, även på hemmaplan.

– Men det har tagit lång tid! Och någon stor finsk utställning har jag fortfarande inte haft, så vi får väl se. *

Rågen skördas på det ekologiska fältet utanför huset. Några få kvadratmeter är mer än tillräckligt för Eija Koskis årsförbrukning.